

NÉPÚJSÁG

A természet kalendárium

CLXXIV.

*Nálunk a késő nyár kora őszre vált,
s változatlanul ragyog fölöttünk
a száraz nap, de csontjainkat
már nem hevíti át.*

*Csak hullanak a levelek, a pázsit
egy-egy elvérző sikoly,
de kéken és vad pirosan készül
a télre kökény és csipkebokor.*

*Lám, mintha dallamok trombita-
szólója volna a szél is,
de Csipkerózsika álmát iszalagos
erdő sűrűje őrzi.*

Négy éve írta **Októberében Turcsány Péter** e sorokat: 2011. október 16-án. Éppen négy esztendőre rá rózsabokor és vadgesztenyefa alá kísértük a pomázi temetőkertbe. Esett, zuhogott az eső, s csak annyi időre hagyott alább, míg a költőtárs Lezsák Sándor búcsúzott tőle.

Októberi áhítat.

Vasárnap a hegyeket jártam. Magára hagyott erdészház elvadulni keseredett kertjéből hoztam a kinkeservesen sóhajtó tearózsát, s őszi kikericsek kék gyepe emlékeztetett a Somostető árka alatt megbúvó Colchicum-os rétre. Alkaloidája a mérgező kolchicin. Felfedezője a Heidelbergi Egyetem orvosprofesszora, **Philipp Lorenz Geiger**, aki még a XIX. század első harmadában írta volt le a köszvény akkori gyógyanyagát. S mint ahogy többi felfedezett mérge-alkaloidája - a foltos bürök a koniinja, a sisakvirág akonitinja, a fekete csucsor atropinja vagy a bolondító beléndek hioszcianinja - mai napig gyógyszerek alapanyaga is. A kolchicin ma már csak az akut köszvényes rohamok esetében javallott. Különben sejtosztódás-gátló. Az állati szövetekben a sejtosztódás köztes szakaszában gátolja az osztódási magorsó kialakulását, eredménye életképtelen sejtek születése. A növényi sejtekben poliploidit - kromoszóma-garnitúra többszöröződést - okoz. Többnyire szaporodásképtelen utódok jönnek így létre, de példának okáért egy magas terméshozamú tritikálé (búza és rozs) hibrid előállítása a kolchicin nélkül lehetetlen.

Októberi áhítat.

Hajnali harmatban járni azt a kék rétet, s közben a tovatűnt éjszaka Orionidáira és Leo Minoridáira emlékezni. Az Orionból kisugárzó meteorraj maximumát - óránkénti átlag 15 felfénylést - október 21-én éri el. Kedvelt raj ez a meteor-megfigyelők körében: gyakran látványosan kifényesülő elbitangolt szemcséi ezek a Halley-üstökösnek.

A Leo Minoridák kis raj. Maximuma környékén, október 24. tájt, óránként 2 meteor küld le a Kis Oroszlán csillagképből. A raj szülőobjektuma a **Zanotti** üstökös, mely nevét az olasz csillagásztól kapta. Őmaga azon az egész világra kiterjedő megfigyelésen vett részt 1761-ben, amely a Vénusz Nap előtt átvonulását figyelte. Halley még 1716-ban kitűzte az általa legjobbnak vélt megfigyelő pontokat a Földön. Akkor 120 csillagász - köztük a magyar

Hell Miksa - 62 különböző helyszínen figyelték e ritka eseményt. Az eredmények lehangolóak voltak. Oka ennek elsődlegesen a megfigyelőhelyek földrajzi szélességének pontatlan ismerete volt.

Az angolok ezért 1768-ban a Vénusz-átvonulás megfigyelésére Tahitiba küldték az Endeavour hadihajót. Parancsnoka az 1728. október 27-én született **James Cook** volt, aki a kanadai Szent Lőrinc folyam felmérésének munkálataiban tüntette ki magát. Cook ezután hajózta körül kétszer a Földet a déli félteke főkutatása végett. Százával fedezte fel a szigeteket, megdöntve ezáltal a déli nagy földrész legendáját. Harmadik útja során fedezte fel a Hawaii szigeteket.

Nézegetem az **Élet és Tudomány** 1956. évi 43. számát. Abban az időben heti késéssel érkeztek a magyarországi újságok Vásárhelyre, az Éltu-t nagyapámnak rendelte volt meg édesapám, aztán évfolyamonként bekötöttük a lapokat. Bizony sokat tanultam azokból. Ennek a számnak szépiabarna borítóján mókust etető kéz látható. A megjelenés dátuma 1956. október 24. A kép címe: *Szelídített mókus a parkban*. Vajon tudatos volt-e éppen akkor az a címválasztás?

Októberi áhítat.

A bodza szárított virága már nem jó libapezsgőnek, de még akácvirággal, szeder- és szamóca levéllel, áfonya száracskákkal kitűnő tea lesz. Kis citrom kell hozzá, de csak annyi, mint egy gondolatfoszlány.

1933. október 29-én halt meg **Charles Calmette** francia orvos és bakteriológus. Eleinte francia gyarmatokon tevékenykedett, s ott dolgozta ki a kígyómarás szérumkezelésének módszerét. Később a párizsi Pasteur-intézet igazgatója lett. Nevét a **Guérinnel** együtt készítette a TBC ellen védő vakcinája, a **BCG (Bacillus Calmette-Guérin)** tette világhírévé. Ebben olyan élő gümőkór bacilusok vannak, amelyek immunizáló képességüket megtartják, de kórokozó sajátosságukat elveszítették. Ezt a bacilus törzset még 1908-ban tenyésztették ki, de csak, az I. világháborút követően, 1921-től vezették be az orvosi gyakorlatba. Eleinte csak csecsemőket oltottak be vele. 1930-ban szörnyű katasztrófa történt Lübeckben. A beoltott 251 csecsemő közül 63-an tuberkulózisban halnak meg. Pert indítottak Calmette ellen, amelyben a BCG-oltóanyagot tették felelőssé. Sikerült kideríteni, hogy véletlenül virulens tbc-bacilus került a BCG helyére az oltóanyagba. A per erősen megviselte a felfedezőt, s három évre rá meghalt. De a BCG-oltás azóta tízmilliókat mentett meg a rettegett kórtól. Ahol bevezették a megbetegedések száma hetedére csökkent. Májig minden újszülött kötelező módon megkapja még a szülészetén. Öt évvel halála után szülővárosa, Nizza, szobrot emelt tiszteletére.

*A virágokat az emberek
a kegyelet jeléül szedik le
- s a kegyelem jeleként
pusztulnak el.*

- írja Turcsány Péter idén megjelent **TUSA az ÉLETért** című kötetének **Temetés** című versében -

*A szárba szökkent virágokat
pedig e föld adta és a föld veszi vissza,
ahogy az emberektől született embereket
Isten adta és Isten veszi vissza.*

Maradok kiváló tisztelettel:

Kiss Székely Zoltán

Kelt 2015-ben, október 23-án, egy Föld-fordulatnyi idővel az ENSZ világnapja s a lármafák meggyújtása előtt

Élet és TUDOMÁNY

A TÁRSADALOM- ÉS TERMÉSZETTUDOMÁNYI
ISMERETTERJESZTŐ TÁRSULAT HETILAPJA

XI. ÉVF. 43. SZÁM
1956. OKTÓBER 24
ÁRA: 80 FILLÉR

Szelídített mókus a parkban 1956. október 24.

Calmette szobra szülővárosában Nizzában